
Prágai Tamás

A VÉLETLEN KECSKE

Sobriewicz szokása szerint boldogtalan volt akkoriban is, amikor feljegyezte ezt a történetet. Persze nem így, nem ebben a formátumban, elegáns, fehér papíron, nyomtatott betűkkel – csúnya kis cédulákra írt akkoriban szerzőnk, meglehetősen igénytelen módon, tintaceruzával, úgy, hogy a tintaceruza a sok szopogatástól és nyálazástól egészen összefogta Sobriewicz nyelvét, ajkát és állát, lefolyt a nyakára a kék lé, de nem is folytatom: kedvet éreztem, hogy kiábránduljak Sobriewiczból ez idő tájt. Boldogtalansága, és ezt sem tartom ritka, megfogalmazásra érdemes különcségnak, alig különbözött attól a fokozhatatlanul elferdült, kéjes örömtől, melyet ezer, sőt százezer szerelmes érez. Tény, hogy szenvedni szeretett csak igazán ez a reménytelen ember, beteljesületlen szerelemtől szenvedni, mint azok a tucatemberek, akik a közhelyes tapasztalatot – azt, hogy az érzelmek legmagasabb hőfokára a soha be nem teljesült vágy hevít fel – életük vezérelvévé tették. Mi mászt akart volna ez a tintától összemaszatolt ember, mint az érzelmek túlfűtöttségét? Ebben a mesterségesen felfokozott érzelmi állapotban, de egy félreértés miatt határozta el, hogy vidékre költözik, házat vásárol... folytassam? Mondjam azt, hogy új életet akart kezdeni? Hiszen éppen az ellenkezője igaz! Régi életét akarta megőrizni a legteljesebben, az érzést, amely végre elfogta és uralkodott gondolatain – hiszen valóban képtelen volt másra koncentrálni, mint reménytelen szerelmére –, az érzés intenzitását... Abban bízott, és ez talán nem csak számomra tűnik gyerekségnak, hogy vidéken, korábbi életétől távol a viszonzatlan szerelem érzete az első pillanat hevét megőrizve marad majd az övé, nem csitul, és így nem válik emlékké, nem enyészik el. A vidéki élet nyugalma őrzi majd kicsi kis gyöngyként azokat az érzelmeket, melyeket éppen akkor mindennél többre tartott.

Egy délnyugat felé tartó szerelvényre vásárolt jegyet azon a kora hajnali órán, amelyen első feljegyzése készült: „A forró kávé gőze nem válik még el élesen a hajnal hűvös kipárolgásaitól, és a kávé színe csaknem leképi az égboltozat sötétbarna dadogását, azt a színt, amelyet már nem nevezünk éjsötétnek” – áll ezen a papírlapon. Célja – mert határozott céllal indult el – egy bizonyos kisebb falu... vagy inkább község... ahol meghitt épületek vásárolhatók (mint említette egy ismerőse), parasztházakat adnak el a hálátlan unokák, tornácos parasztházakat, és telkeket, amelyeket akácsr szegélyez.

A második feljegyzés már a faluban született, a céltelepülésen; a templom előtt álló egyetlen padon a következő sort jegyezte fel Sobriewicz a papírlapra: „Itt fogok élni, a dombok lankás ölelései közt.” A mondatot a hevenyszett módon felskiccelt térkép alá firkantotta oda (a templomdombról, erről magam is meggyőződtem, csaknem az egész település átlátható volt), és azután, talán, félhangosan, ki is mondta a lejegyzett szavakat. Ha így volt, a vén gesztenyék között jelentős feltűnést keltett.

– Itt fogok élni, a dombok lankás ölelései közt.

A falu településrajza mint egy kiterített tengeri állat bőre vonaglott Sobriewicz előtt és alatt ezen a kora őszi délutánon. Szombati nap volt egyébként, és akkor, amikor a templomdombon megpihent, már végzett a „felméréssel”, ami a dolog hivatalos ré-

szét illeti, vagyis végigjárta a kérdéses ingatlanokat, langyos szeptember, de a nap lezálltával már számítani kellett hűvösödésre. Még egy cím maradt a kezében, valami távoli portáé, de ezt mindenképpen meg akarta tekinteni. Nemcsak azért, mert ez az átgondoltan tervezett körút végére maradt, és ezzel jelképes értelmet nyert, hanem mert a falun kívül, a szőlőhegyen helyezkedett el a ház, amelyről még csak jót hallott; azt, hogy napos fekvésű, tágas udvarú és tág horizontú, és azt is, hogy kis kert és kicsinyke szőlő tartozik hozzá. Már maga a „szőlőhegy” kifejezés – és felelőtlenek lennénk, ha azt gondolnánk, hogy ezt nem mérlegelte Sobriewicz – bánatos, szép érzelmeket ébreszthet az olyan ábrándos széplélekben, mint ő, így szüret táján. Fürtök, tőkék, levelek, mámor.

A hídon, amely a patak túlsó, szőlőhegy felőli oldalára vezetett, némi megilletődöttséggel kelt át, szintúgy a feszület előtt is régi dolgokon gondolkodva haladt el (nem messze régi apácakolostor romjai voltak láthatók), és sietősen tért a faluból a hegy felé vezető kaptatóra. Az – ahogy lenni szokott – lassan kikopott a lába alól, egyre rögzösebbé, hupásabbá vált, felszínén kövek és kátyúk jelentek meg, két széle pedig a gyalogló felé közeledett. Mindez nem zavarta, mert érzékelte, hogy a kilátás egyre jobban kitárulkozik. Zöld katlan tárult fel alatta, és tudta, hogy ez a kép (ha nem zavarja meg valamiféle kívülről érkező inger) akármeddig nézhető; nem kelti az elégedetlenség, a többet akarás vágyát, de a közöny, a beletörődés érzetét sem: a látvány efféle tágassága nem válik, nem válhat unalmassá. Nem kellett tehát csalódnia. Akkor sem érte meglepetés, amikor végre felért a házhoz – azonnal megismerte, az utolsó volt ezen a soron –, és a verandáról tekintett le, kifelé, délnek: ha lehet, a kép még teljesebb, még összetettebb volt innen, az épülettől, mint a fordulótól, ahol előzőleg megállt.

Emberrel nem találkozott a hegyre való felkapaszkodás során Sobriewicz, de ez nem keltett benne hiányérzetet. Ám magányának nem is örült: az élményt, amely a hegyre felkapaszkodván elfogta, meg lehetett volna osztani valakivel, ez – és mivel magányban született élményről van szó, talán különös is, hogy így van – nem csökkentett volna annak elevenségén. Sőt, ha valamely prэшáz előtt halad el, és a hordókkal vagy a szüret előkészületeivel foglalatostkodó gazda meginvitálja egy pohár tavalyi borra, bizonyára örömmel igent mond, és megosztja a szőlősgazdával a tájjal és a vidékkel kapcsolatos nézeteit. Ám erre nem került sor, és így Sobriewicz valamilyen különös lemondás állapotába, afféle „kényszerű önkéntességbe”, száműzetésbe szorult a visszatérés reménye nélkül: nem tudta, akarna-e egyáltalán (ha lehetne) e magányból mégis visszatérni. A magány úgy nehezedett ezzel erre az utazásra, melyet Sobriewicz egy dunántúli község megtekintésére szánt, mint egy patinás pecsét. Nem maradt más időtöltése, csak a napló. A kis szőlőhegyi ház előtt tehát a következő mondatot jegyezte fel: „Köröttem a szőlő törekeny üvegét érleli a csönd.”

Kérdés volt, hogy az út folytatható-e, vagy jobb lenne, ha azonnal ott, a ház előtt, a szőlővel befuttatott verandán marad, és nem ereszkedik le többé az emberek közé, remete lesz, azután meghal – Sobriewicz mindig is hajlott a szélsőségekre. A kérdésben – hamarjában – nem is tudott dönteni. Nem mintha nem látta volna, hogy melyik döntés helyes (minden pillanatban pontosan tudta, mi a helyes döntés – igaz, ez pillanatról pillanatra változott, és így Sobriewicz jövője is, el sem mozdult bár a verandáról, pillanatról pillanatra más fordulatot vett). Ám nem tudta, hogy ereje lenne-e, hogy ebben a lélekállapotban meghozzon egy ilyen horderejű döntést. Maradt tehát, sokáig, mozdulatlanul.

Vagy a falka kolompja verte fel tűnődéséből, amikor épp a következő mondatot ír-

ta, vagy a pásztor: „Hetedik éve érlelem bölcsességemet, még két év, és kihordom, s ha kihordtam, a bölcsesség felsír.” Fájdalmas, szép és keserű mondat volt, nem csoda, hogy a pásztor könnyekre fakadt, amikor Sobriewicz fölolvasta neki a mondatot a szőlőhegyi ház előtt, borsónyi gyöngyök hulltak a pásztor szeméből, de mire a földre hulltak, megfeketedtek, mint a birkaganéj. Ebből már sejthette volna Sobriewicz, hogy a pásztossal szót érteni nem lesz jó.

– Hiszen... szép ez – jegyzi meg a pásztor, és Sobriewicz tétován megáll egy pillanatra a töltőceruzával. Kevesebbet várt. Azt, hogy a pásztor nem is fogja megszólítani, hanem csöndben elhalad mellette, a csöndesen kolompoló birkák után. Azonnal hála képződött benne e miatt a töredékes „megszólalás” miatt, és amire mindig is hajlamos volt, hagyta magát ezzel az egyetlen gesztussal lekenyerezni. Tudta, hogy kényelmes pozícióját azonnal föladja majd, ha a pásztor hívni fogja (és biztos volt benne, hogy valóban hívni fogja, egyébként helyesen). Talán a völgyből felszűrődő zaj súgta (mert a völgyből különös zajok szűrődtek fel ide, a tetőre), hogy még nincs vége a napnak. Az, hogy a helyet, ahol élni akar, megtalálta, csak magánügy. De ez a mélyből fölhangzó előszüret vagy a türelmetlenebbek pincszere – vagy egyszerűen az a tény, hogy a pásztor ingujjának csőregefánküllata volt – azt sugallta, hogy történni fog még valami a hegy lábánál, ott, ahol a kilátás a jelenlét közelségébe olvad. Kényelmes megfigyelőpozícióját fel kellett adnia. A pásztor a bizalmasság erejével tudott rá hatni, és éppen ennek a kivédésében volt gyenge, az a fajta személyesség, melyet mások jobb társasági helyzet elérésére használnak előnyösen, benne szenvedéllyé, erősen gyarló szenvedéllyé vált, és ez személyiségét – könnyen kiismerhető módon – sebezhetővé tette.

– Nahát, milyen jó, hogy elhoztad, Jancsi – jegyezte meg valaki a zajos társaságból, amikor lassú és nehézkes gyaloglás után a nyájjal végre a hegy lábánál található prés-házhoz értek –, hiszen gondoltuk, hogy valahol itt kell lennie...

De hogy miből gondolták? Hogyan? És egyáltalán: miért nem volt mindegy, hogy a baráti pincszeren – mert mégiscsak a szüretre való előkészülés ürügyén kialakult spontán pincszer volt ez – ő, Sobriewicz megjelenik-e? Ezt kellett mérlegelnie először, illetve kellett volna: de a társaság hamarabb szippantotta be, mint azt remélni lehetett, és bizony erőteljesen behatoltak Sobriewicz személyes világába. Nem hagyták, hogy ne igyon. Az „igyon” első körben házi törkölypálinkát jelentett, előszüretéről lévén szó. A pálinka belső robbanást idézett elő, és úgy látszott, hogy ez a robbanás ledönti a csönd falait, amelyek közte és a mulatozó, kapatosnál árnyalattal részesegebb társaság tagjai közt emelkedtek. Hamarosan elérték az első kérdések is:

– Járt a műjégre? Nahát! Valóban?

Már nem érezte sértve magát azért, mert belefoglalták előre eltervelt eseményeik közé, csaknem beletörődött az új szerepbe, hogy most az idegent kell játszania, öröme a megszokott tréfákban és ivászatokban elmerülő társaságnak. Azt furcsállotta csak, hogy amit mások mondanak, alig érti: mintha a mulatozók elharapnák a szavak végét, vagy... nem is tudom... nem mondanák ki a magánhangzókat... vagy olyan szavakat mondanának, amelyeket ő nem ért? Vagy alig ért? Bizalmassága egyszerűen megszűnt, valami olyasféle beszédet hallott, amelyben a szavakat nem lehet megkülönböztetni a sejtésektől. Kettős kód alakult ki: az egyik közte és a társaság, a másik a társaság tagjai között, de nem lehetett biztos abban sem, hogy ez utóbbi működik: nem csupán tréfa az is, amelynek a jelentése maga az értelmetlenség?

De térjünk csak vissza arra a pontra, hogy a szőlőhegyi ház előtt áll Sobriewicz, és letekint a vidékre – innen rugaszkodunk el ide, a pince elé. A vidék, amelyet látvány-

ként elveszített, most mintegy kárpótlásul borain keresztül oldja fel magában szerzőnket, mégpedig nem is tiszta, nemes – hanem couvé borokon keresztül. És tegyük hozzá: a megnevezésben így is rejlik némi szépítő szándék, hiszen a község couvé boraira az idegen azt mondaná, hogy „fukszos bor”. Ez a kevertség valahogy mégsem véletlen. Jellemző arra az állapotra, amibe Sobriewicz egyszerre került, s amelyet pedig kerülni szándékozott. Átmeneti tartomány nyílt fehér és vörös közt, és Sobriewicz – talán átmenetileg – belezuhant.

– És hova jár, mondjon egy jó helyet, ott azon a rossz környéken akkor – szólítja meg egy tarka kötényruha, és Sobriewicz a rá jellemző módon gyanúval él az anyagot illetőleg, hogy az nem volna tiszta műszálnál egyéb (nem mintha nem lenne ez is lényegében mindegy); és mikor kifejti, hogy a kávé jó, de a sör nem elég hideg általában, akkor már máshonnan jön a felelet: – Én akkor oda be sem ülnek.

Milyen vidámak! Nehéz eldönteni, hogy mihez statisztál itt Sobriewicz, hiszen az általános jókedvhez nyilván hozzájárul a jelenléte, ám ugyanakkor nem elengedhetetlenül fontos számukra, hogy ott van. Mintha szívességet tennének neki, és ezt pontosan érzékeli is, amikor melléje ülnek – de tudni lehet, hogy a történetei (például a Verpeléti presszó macskájáról szóló história, vagy az, amikor a házmesterné nyár elején beszorult a kazánházba) azért szórakoztatják, sőt kifejezetten érdeklik őket, még a széles potrohú „pincemestert” is, aki szemlátomást a társaság feje. De az, hogy csaknem kötelező ilyen és hasonló történetekkel előállnia, nyomasztó. Mégiscsak rákényszerítenek egy viselkedést, egy ruhát, hogy meg tudják szólítani – igen, ha másként viselkedne, talán nem is tudná megszólítani ez a sok ember. Nem is viselkedhet másképp, ha jelen akar lenni köztük.

Ismét fölemeli a poharát (az asztalon más sincs, csak pohár, tele vagy csaknem tele fukszos borokkal), hiszen egyebet mit tehetne, és szaporán bólogat, mintha kérdeznék.

– Mit mondott? Hogyan látta el kötözéssel? – fordul az „indián” felé a „Feri bácsi”, aki egy éktelen cserépkorsót le nem tenne a kezéből. – Mert az azért nem mindegy, ami az artériás vérzést illeti.

Egy perc alatt a bográcsnál vannak, és valahogyan kézre esnek a kenyerek, egyszerre minden kézben van egy hatalmas karéj kenyér. Sobriewiczében is. Azt veszi észre, hogy eszik, és részt vesz az evésről való beszédben, hozzászól, hogy a csülökpörkölt jobb-e vagy a pacal. Látszik, hogy nők is vannak a társaságban, mert valósággal keze alá dolgozik minden: újabb kenyérszelet, savanyúság, uborka, csalamádé. Nem vagy alig háborodik fel tapintatlan kérdéseiken, amelyek máskor zavarnák (tehát a bor is megtette a magáét); azon, hogy nős-e, s ha nem, akkor menyasszonya van-e már; és helyesel, amikor az „indián” azt mondja, hogy ha még nincs menyasszonya, akkor lényegében „minden lehet”; sőt a pepita ruhás nőnek is, aki állítja, hogy senkiben sem szabad túlságosan bízni.

De mi az, hogy „túlságosan”? Nono, Sobriewicz!

– Ha komolyan gondolja a szándékát, akkor is meg kell fontolni, hogy miből él meg – mondja a kalácsképű, akit a többiek „Jocónak” neveznek, és drabális, vizes tekintetű „nagylányát” egy erőteljes, bizonyos mértékben akár bizalmasnak tetsző, félig-meddig asztal alatti mozdulattal Sobriewicz közelébe tolja, sőt Sobriewicz kezét – és egy pillanatra bizonytalanságban is marad szerzőnk, nem tudja, hogy kezét Jócó vagy Pici fogta-e meg – a nagylány combjára helyezi, megpaskolja vele a nagylány combját, megengedve azt is, hogy keze a paskolás végeztével az anyagszerű combon nyugodhasson.

– Te is jártál már a műjégen, igaz, Pici? Mondd el.

Pici elmondja. Sobriewicz, igaz, erőből, megereszt valami szellemességet. A „gyermek” válasza artikulálatlan vihogás, és ez talán már nem is annyira borzasztó: egy emberi legenda artikulálatlan tömörítménye arról, ahogy Pici (véltetően) megjelent a műjégen, és most elmondta társaság előtt egy idegennek. Mégis, amint teheti, Sobriewicz kiúszik a képből, hiszen ez azért már egy kicsit sok erre a napra, és egy frissen szerveződő esemény farvizén próbál elsiklani Pici látóteréből. A másik asztalnál (a diófa alatt) asztaltáncoltatás készül! Nem városlakó szemhez szoktatott jelenet.

– Most figyelj, haver... – bátorítják többen, és nem akar ellentmondani – most jön a matiné!

Olyan könnyed eleganciával vesznek részt! A „pincemester” foszladozó nádfotelben foglal helyet, amely – féltő – akármelyik pillanatban összeroppan, különösen, ha továbbra is így himbálja a testét. Az „indián” az asztal szélére ül, a kecskét Feri bácsi tessekeli a társaság közepére – a malomkő asztalra.

– Hát ez? – csodálkozik szerzőnk kissé értetlenül.

– Szerencsés véletlen ez a kecske – jegyzi meg egy öblös hang, nem tudni pontosan, kié, talán a pincéből. Ezek szerint a pincében is vannak? – Nem reméltük, hogy kecske is lesz, aztán lett. Ez egy véletlen kecske.

„Véletlen kecske”, ez jó. Többen díjazták a mondást, úgyhogy a kecskén máris rajta ragad. Érthető módon kapálózik szegény jószág, nem rosszindulatból, inkább csak úgy. Nemtörődöm, kaszáló mozdulatokat végez, leginkább a hátsó lábával, lever néhány üvegpooharat, ezt-azt, majd összecuklik – lesz is nagy vihogás! Sobriewiczet azonban nem köti le más, mint az állat arca. A kecske ugyanis nem ijedt meg attól, hogy egy pillanat alatt (az ő nézőpontjából teljesen váratlanul) egy társaság középpontja lett. Mintha mindig is arra várt volna, hogy egy asztal közepéről nézzen szembe Sobriewiczcel. Azért baktatott a szőlőfürtök és cserépmaradványok között kocogó patáin a malomkő asztalon, hogy egyszerre szembenézzen Sobriewiczcel.

És ez az a pillanat, amikor Sobriewicz fölördít.

Ugyanaz a kérdő, kissé finnyás tekintet, az a lemondó arc, amit a tükörből ismer – sőt talán a beesett szempár is kiköpött Sobriewiczé! Sobriewicz hátraveti magát a széken (majdnem fölborítja a rönkasztalt), váratlan mozdulatával a kecskét is menekülésre készíti, és a romokon könnyedén, néhány szökelléssel keresztüljutva menekülni kezd, nem tudni pontosan, hogy a kecske előtt vagy a kecske után; ugyanis az is kitépi kötőfékét Feri bácsi kezéből, és a falu felé vezető útra térnek mindketten, ahogy Sobriewicz és a kecske erejéből telik... Hajsza kezdődik, melynek nincsenek nyertesei és vesztesei, hol a kecske, hol Sobriewicz áll nyeresre a döbbsent, ujjongó, szurkoló társaság előtt, mígnem eltűnnek egy kökénybokor takarásában, valami mélyúton, és kikerülnek a látótérből. Azt hiszem, a pinceszerező társaság néhány másodpercig mozdulatlanul, dermedt csendben áll a diófa alatt, majd vadul rohanni kezd a kecske és Sobriewicz után, akiket nem látnak – de Sobriewiczet soha többé nem fogják megpillantani. Csak a véletlen kecskét. Egy kökénybokor leveleit rágja, és oldalán, a rövidre vágott gyapjúra festve a következő mondat olvasható: „Ezt a mondatot Sobriewicz írta, töltőtollal, a kecskére, akit »véletlennek« neveztek; aki a »véletlen kecske« nevét elolvassa, nem lehet becsületes ember.” A pinceszerező társaság egy emberként hördült föl: mi az, hogy nem lehet becsületes ember? Alkonyatig keresték fölböszülten Sobriewiczet a kökényesben, de nem lett meg.